

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

NOVES ESTRATÈGIES PER A UNA NOVA REALITAT. L'ASSIGNATURA "PALEOGRAFIA I DIPLOMÀTICA" AL GRAU D'HISTÒRIA

- Comas, Mireia
Universitat de Barcelona
Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Montalegre, 6 08001 Barcelona
mireia_comas@ub.edu
- Cantarell, Elena
Universitat de Barcelona
Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Montalegre, 6 08001 Barcelona
ecantarell@ub.edu

1. **RESUM:** L'assignatura "Paleografia i Diplomàtica" sovint és vista per l'alumnat del grau d'Història com una assignatura difícil i poc engrescadora. La proposta que presentem té com a finalitat motivar el nostre alumnat perquè compreguin la necessitat del treball amb documents per tal de poder construir coneixement històric i, consegüentment, entenguin la importància d'aquesta matèria. Tot això passa per una sèrie d'actuacions de millora que permetran redissenyar l'assignatura amb nous plantejaments docents.
2. **ABSTRACT:** The subject "Palaeography and Diplomatics" is often seen by students of the degree in History as a difficult and an unpleasant subject. Our proposal aims to motivate our students to understand the need to work with documents in order to construct historical knowledge and therefore to understand the importance of these subjects. This involves a series of improvements that will redesign the course with new teaching approaches.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- 3. PARAULES CLAU:** Docència de les Ciències i Tècniques Historiogràfiques, equip docent, avaluació per competències, Pràctiques amb documents, Avaluació entre iguals / **KEYWORDS:** Teaching Teaching Historiographical Sciences and Techniques, Teaching Team, Skills Assessment, Practices with Documents, Peer Assessment.

4. DESENVOLUPAMENT:

En els darrers vuit anys, hem dut a terme tot un seguit d'actuacions d'innovació docent encarades a la millora de la docència de l'assignatura "Paleografia i Diplomàtica". Tanmateix, actualment ens veiem en l'obligació de canviar totalment els nostres plantejaments per tal d'adequar-la a la nova realitat que ha comportat la implantació del grau d'Història.

La recerca històrica es basa en l'estudi i anàlisi de les fonts. En el cas de les fonts escrites, els estudiants adquireixen les competències necessàries en l'assignatura "Paleografia i Diplomàtica". Aquestes competències es concreten en conèixer i saber utilitzar les fonts documentals escrites inèdites. Aquest és, doncs, un requisit imprescindible per a tots aquells que es volen dedicar tant a la investigació com a la docència en l'àmbit de la Història. Per tant, el coneixement dels documents i l'adquisició de les habilitats necessàries per a utilitzar-los correctament com a font de la història formen part de la formació bàsica del Grau d'Història.

Tanmateix, tot i la importància evident d'aprendre a treballar amb documentació inèdita, les reticències i les dificultats que, a vegades, ens trobem a l'aula són grans. Per tot això, a l'hora de millorar els aprenentatges del nostre alumnat i que aquests siguin significatius, la nostra voluntat és intentar vèncer aquestes resistències i, al mateix temps, traspasar-los, no només la necessitat de poder accedir als documents, sinó també l'entusiasme que genera el diàleg amb les fonts.

L'assignatura "Paleografia i Diplomàtica" és una assignatura de 6 crèdits de formació bàsica del segon curs del grau d'Història. Cal dir, però, que a la llicenciatura també era obligatòria, tot i que corresponia a segon cicle, de manera que podia ser cursada a tercer o a

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

quart. A més, cal tenir en compte que al grau han desaparegut dues assignatures optatives de tècniques paleogràfiques que corresponien al primer cicle, assignatures optatives d'especialització de segon cicle, a més de diverses optatives de llatí. Els canvis entre el Pla d'estudis de la Llicenciatura i del Grau, el curs en què s'imparteix i la manca d'assignatures complementàries van canviar les característiques d'aquesta assignatura, tant en l'especificitat del temari de continguts com, molt especialment, en l'adquisició de competències. Per altra banda, a més, hem de tenir en compte que el coneixement del llatí per part de l'alumnat és quasi inexistent, atès que gairebé ha desaparegut del currículum de secundària i completament del grau d'Història, fet que limita, en gran manera, el programa original de l'assignatura. Tot plegat va fer veure la necessitat de tornar a plantejar el disseny, els continguts, els materials i l'avaluació tot adequant-les a la nova realitat. I això és del tot evident després de l'experiència d'aquests primers cursos d'implementació del Grau.

Totes les millores que es duen a terme en el marc d'aquesta assignatura es fan de manera coordinada amb les assignatures obligatòries “Història Medieval” i “Història Medieval de Catalunya”, que s'imparteixen des del Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica, tal com queda reflectit en els darrers projectes duts a terme: “Pensant en el Grau: treball cooperatiu i materials didàctics en l'àmbit d'Història Medieval i Ciències i Tècniques Historiogràfiques” (2009PID/UB-15), “Coordinació d'assignatures de les matèries Història Medieval / Paleografia i Diplomàtica i realització de propostes d'avaluació per competències” (2010PID-UB/14) i “Coordinació de dues assignatures obligatòries del grau d'Història: adequació dels programes, creació de materials i proposta d'avaluació per competències” (2012PID-UB/149). Tots aquests projectes han estat impulsats pel Grup d'Innovació Docent Consolidat [contra]TAEDIUM (GIDCUB-13/001) de la Universitat de Barcelona.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

a) Objectius

Els objectius que ens plantegem són els següents:

- 1) Redefinir l'assignatura "Paleografia i Diplomàtica": estructura, programa, materials, avaluació, metodologia, etc. per tal de reforçar més el seu caràcter instrumental.
- 2) Definir un model d'avaluació continuada tenint en compte, a més dels continguts, les competències transversals i específiques.
- 3) Enfortir l'equip docent, per tal que els canvis que es puguin produir en el si de l'equip no afectin al bon desenvolupament de l'assignatura.

De cara a l'alumnat:

- 1) Motivar l'alumnat perquè compreguin la necessitat del treball amb documents.
- 2) Aprendre a interpretar els documents per poder construir coneixement històric.
- 3) Adquirir les eines necessàries per al treball amb documents històrics, a partir de simulacions que s'hagin de resoldre en petits grups de treball.
- 4) Potenciar l'aprenentatge autònom mitjançant els exercicis que es plantegin al Campus Virtual.

b) Descripció del treball:

El projecte que presentem no es podrà implementar de manera definitiva fins el curs 2014-2015. El treball realitzat fins ara ha consistit en revisar, replantejar i adequar el contingut de l'assignatura. En primer lloc, hem repensat l'objectiu principal de l'assignatura. Tal com hem assenyalat anteriorment, les noves circumstàncies tant de l'alumnat com del grau, ens han portat a reorientar aquest objectiu, que inicialment era ser capaç de llegir amb fluïdesa qualsevol document escrit en qualsevol època històrica. Actualment creiem més oportú focalitzar els esforços en la comprensió global del contingut del document. Hem de ser realistes: els nostres estudiants no saben llatí i aquesta assignatura és l'única oportunitat que

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

tenen d'entrar en contacte amb la documentació original. No cal, doncs, desencoratjar-los, sinó que preferim despertar la seva curiositat i el seu interès, de manera que, si així ho volen, puguin aprofundir en l'aprenentatge d'aquesta matèria en d'altres nivells educatius (màster, cursos de postgrau etc.).

Aquest canvi de plantejament comporta, per una banda, una adaptació dels continguts i, per altra banda, un canvi en la metodologia docent. Pel que fa a l'adaptació dels continguts, hem començat per la renovació del dossier de documents que utilitzen els alumnes a classe, millorant, en primer lloc, la qualitat de les reproduccions. La qualitat de les imatges és bàsica perquè repercuteix directament en l'aprenentatge de l'alumnat, ja que, a més de la dificultat que significa aprendre a llegir escriptures manuscrites antigues, hi afegim la dificultat que comporta una mala reproducció. Però, sobretot, hem redefinit els criteris de selecció dels documents, de manera que la lectura sigui més engrescadora i no pas un obstacle per al seu aprenentatge. En aquest sentit, s'han utilitzat documents i recursos procedents dels arxius següents: Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Arxiu de l'Església de Santa Maria del Pi de Barcelona, Arxiu Diocesà de Tarragona, Arxiu Històric Municipal de Cubells i Archivo Histórico Nacional.

En quant al canvi metodològic, la part més significativa es durà a terme durant el proper curs, 2014-2015, que consistirà en estructurar l'assignatura en 48 hores de classes pràctiques i 12 hores de sessions teòriques, a diferència del pla docent actual que consisteix en 48 hores de sessions teoricopràctiques i 12 hores d'altres pràctiques. D'entrada, aquesta millora permetrà reduir el nombre d'estudiants per aula, de manera que serà possible una atenció més individualitzada de l'alumnat, tal com requereix el treball amb documents històrics.

Això representa un replantejament de l'organització de les sessions de treball, els materials d'aprenentatge, el sistema d'avaluació per competències, etc. És també una bona oportunitat per pensar en noves estratègies docents que comportin una millora en el procés d'aprenentatge de l'alumnat. El treball en aquest sentit ja va començar en el curs 2011-2012

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

amb la creació de l'equip docent i la coordinació efectiva dels diferents grups-classe. En el darrer curs, s'ha potenciat el treball de l'equip docent. Aquesta experiència està sent molt positiva i, com veurem en els resultats provisionals, se n'han obtingut beneficis clars des del primer moment de la seva aplicació. I això, en un context com el nostre, no sembla tan fàcil ni lògic, ja que són nombrosos els recels que existeixen, en aquest sentit, dins de la nostra àrea de coneixement. El treball de l'equip docent s'ha traduït, entre d'altres, en la presa conjunta de decisions en tot allò que afecta l'assignatura, com ara la programació de les sessions a l'aula, l'elecció de materials, el sistema d'avaluació i el seu calendari d'aplicació, les pràctiques amb documents i les pràctiques fora de l'aula. Això ha estat ben valorat per l'alumnat, perquè els proporciona la suficient flexibilitat com per no perdre cap sessió de classe. Per exemple, en el cas que tinguin algun solapament horari a causa d'alguna pràctica o sortida o bé, perquè s'ha produït algun canvi en la seva situació personal i/o laboral, els estudiants poden assistir a qualsevol classe de qualsevol professor, perquè saben que tots els grups van alhora i segueixen la mateixa programació.

En darrer terme, s'han dut a terme modificacions en l'avaluació, algunes de les quals ja s'han començat a posar en pràctica i la resta s'implantaràn durant el curs 2014-2015. Així doncs, hem definit, de bell nou, un model d'avaluació continuada tenint en compte, a més dels continguts, les competències transversals i específiques. A partir d'aquesta concepció de l'avaluació, ens plantejem la seqüència d'avaluació següent:

- Avaluació de les sessions teòriques mitjançant qüestionaris autocorrectius en línia, a realitzar de forma individual, que permetran l'estudiant consolidar els coneixements teòrics necessaris per a la correcta comprensió de la matèria.
- Realització d'un exercici en format wiki, consistent en la realització conjunta de la transcripció d'un document, que permet potenciar el treball col·laboratiu (Vegi's figura 1). Aquesta activitat ha estat testada en un entorn educatiu diferent al grau que és el curs d'extensió universitària "Lectura i interpretació de documents medievals catalans" i consisteix en afrontar l'edició d'un document complex de manera conjunta. Això

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

afavoreix no només la col·laboració entre companys, sinó també l'avaluació entre iguals, ja que en el wiki es poden fer correccions i/o comentaris –sempre ben justificats i raonats- a les intervencions d'altres companys. El professorat avalua tant la tasca de transcripció de cadascú com la capacitat crítica de l'estudiant per justificar les seves respostes.

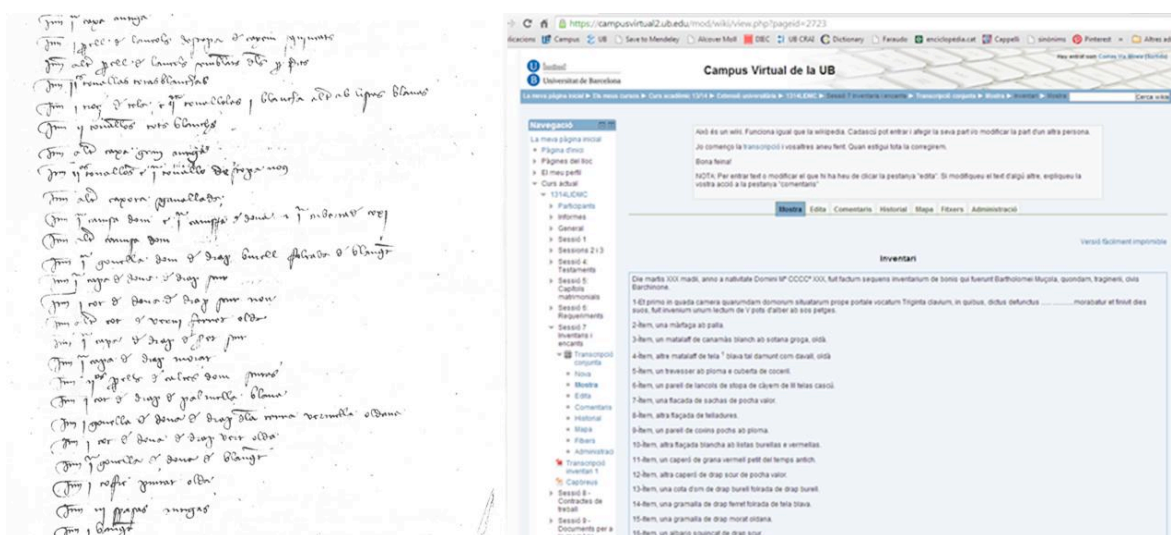

Figura 1. Fragment del document i wiki amb la transcripció

En quant a la competència específica de la matèria, “Coneixement i habilitat en el maneig de les fonts d'informació i dels instruments de treball de la ciència històrica”, i tenint en compte el que s'ha dit al començament d'aquest article sobre el canvi de l'objectiu principal de la matèria en funció de la realitat del Grau, s'ha dissenyat una pràctica, a realitzar al llarg d'un mes, utilitzant la metodologia de cas. És a dir, es posa l'estudiant davant d'una situació “real” de feina en la qual ha de presentar una sèrie de resultats basant-se en la informació continguda en un o diversos documents. Durant aquest curs, s'ha fet una prova amb una activitat, que no ha estat qualificada, consistent en l'assessorament històric per a la realització d'una pel·lícula o sèrie de ficció ambientada a l'Edat Mitjana. El professorat selecciona prèviament els documents de tipologies notariales diverses, com ara

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

testaments, capítols matrimonials o inventaris, i planteja els diversos aspectes que cada grup, de 3 o 4 persones, ha de treballar (devocions religioses, mobles, roba, joies, eines professionals, llibres, etc.). Finalment, té lloc una posada en comú en la qual s'obté una imatge molt aproximada a la realitat de la quotidianitat medieval, tot això treballant exclusivament documentació original, sense acudir a la bibliografia específica.

En darrer terme, per tal d'avaluar el conjunt de les competències i coneixements adquirits al llarg del curs, l'estudiant haurà de realitzar un examen individual en el qual s'avalua el grau de comprensió del contingut dels documents.

Per tot això, estem convençudes que aquest canvi estructural de l'assignatura "Paleografia i Diplomàtica" serà molt beneficiós per als nostres estudiants, però també per al professorat.

c) Resultats i/o conclusions

En l'estat actual de desenvolupament del projecte en què ens trobem, els resultats obtinguts encara són provisionals, perquè, per una banda, encara no hem acabat el curs i no disposem de dades quantificables sobre els resultats de l'alumnat i, per altra banda, perquè part de les accions dissenyades no s'implementaran fins al proper curs. Tanmateix, podem avançar que les sensacions que tenim fins al moment són molt satisfactòries. Podem afirmar que les propostes dutes a terme fins a l'actualitat han estat molt ben valorades per l'alumnat, sobretot en relació a l'equip docent de l'assignatura, ja que la cohesió de l'equip s'ha transmès en totes les activitats de l'assignatura. Fins al moment, només disposem de les dades d'aprovat i suspesos dels tres primers anys de funcionament del grau d'Història. Les primeres actuacions es van començar a materialitzar durant el curs passat i, certament, el percentatge d'èxit va augmentar lleugerament respecte als dos cursos anteriors. Malgrat tot, aquest increment no va ser prou significatiu i és per aquesta raó que vam decidir dedicar més esforços a establir la diagnosi del problema, reforçar l'equip docent i redissenyar l'assignatura.

De cara a començar a obtenir resultats quantificables, hem dissenyat una avaluació de la proposta que presentem que es realitzarà en dues vessants. D'una banda, amb indicadors

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

---

objectius analitzant els resultats obtinguts pels estudiants al llarg dels propers tres cursos, així com les ràtios d'abandonament. D'altra banda, amb indicadors subjectius mitjançant una enquesta als estudiants, també al llarg dels propers tres cursos, per tal d'observar el grau de coincidència de la metodologia emprada amb les seves pròpies expectatives sobre la matèria.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Baiges, I. J., Cantarell, E., Comas, M., Piñol, D. «Del scriptorium a la red. Propuestas didácticas para la docencia de la Paleografía y la Diplomática», J. A. Fernández Flórez i S. Serna Serna (coords.), *Paleografía I: La escritura en España hasta 1250. IV Jornadas de la Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas*, Burgos: Universidad de Burgos, 2008, 141-155.

Baiges, I. J., Cantarell, E., Comas, M., Piñol, D. «La Diplomática en los estudios de Historia: Retos y propuestas desde la innovación docente», *Diplomática antigua. Diplomática moderna. III Jornadas de la Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas. Murcia, 20 y 21 de junio de 2005*, Murcia: Consejería de Educación y Cultura, 2007, 201-210, <http://www.patrimur.com/archivos/IIIjornadashistoriografia.pdf>, [01/02/2014].

Sancho, M., Vinyoles, T., Garí, B., Lluch, R. «Dels continguts a les competències: disseny integral d'una assignatura de nova creació del grau d'Història», *Revista d'Innovació Docent Universitària*, 2013, 5, p. 9-19, <http://www.raco.cat/index.php/RIDU>, [01/02/2014].